

Özel Müzelerin Kültür Turizmi Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi: Balıkesir Örneği*

Öğr. Gör. Dr. Melike GÜL, Balıkesir Üniversitesi, Sındırgı Meslek Yüksekokulu, e-posta:
melikegul@balikesir.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Kudret GÜL, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir Meslek Yüksekokulu, e-posta:
kgul@balikesir.edu.tr

Öz

Toplumlara ait maddi ve manevi değerleri içine alan kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasında en işlevsel kuruluşlardan biri müzelerdir. Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı, Balıkesir'deki özel müzelerin kültür turizmi açısından potansiyelini belirlemektir. Araştırma verileri yarı-yapılandırılmış bilgi formları kullanılarak görüşme tekniği ile toplanmıştır. Özel müze yetkilileri ile yapılan yüz yüze görüşmeler Haziran-Temmuz 2017 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada özel müzelerin ziyaretçi sayılarını arttırabilmek için eğitim kurumları ile iyi iletişim kurma, yerel basının ilgisini çekme, sosyal medyayı iyi kullanma, protokol ziyaretlerini çekebilme, farklı temalı geçici sergiler düzenleme, kültürel ve sanatsal faaliyetlerde görünür olma stratejilerini izledikleri ortaya çıkmıştır. Kadın ziyaretçiler daha çok etnografik giysilere, örme eserlere ve ev eşyalarına ilgi duyarken, erkekler arkeolojik eserlere ve silahlara ilgi duymaktadırlar. İlköğretim öğrencileri ise daha çok oyuncak çeşitlerine, fosillere, silah çeşitlerine ve Kurtuluş Savaşı ile ilgili eserlere ilgi duymaktadırlar. Ayrıca araştırmada kültürel ve tarih bilinci kazanımlarının en önemli ziyaretçi kazanımları olduğu ve temalı müzeciliğin, özel müzelere yönelik ilgiyi arttırmada oldukça etkili olduğu da ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür turizmi, Özel Müze, Balıkesir.

*Bu çalışma 18. Ulusal Turizm Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuş ve bildiri kitabında yayımlanmıştır.

Türk Turizm Araştırmaları Dergisi
Cilt.1, Sayı.4, 2017
ss.52-65.

DOI: 10.26677/tutad.2017. 19

Önerilen Atıf: Gül, M. ve Gül, K. (2017). Özel Müzelerin Kültür Turizmi Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi: Balıkesir Örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt.1, Sayı.4, ss.52-65.

Evaluation of Private Museums in terms of Cultural Tourism Potential: Balıkesir Example

Lecturer Dr. Melike GÜL, Balıkesir University, Sındırgı Vocational School, e-mail: melikegul@balikesir.edu.tr

Assistant Prof. Dr. Kudret GÜL, Balıkesir University, Balıkesir Vocational School, e-mail: kgul@balikesir.edu.tr

Abstract

Museums are one of the most functional organizations to transfer the cultural and moral values of societies to future generations. The aim of study is to determine the potential of the private museums in Balıkesir in terms of cultural tourism. Research data were collected by interview technique using semi-structured information form. Face-to-face interviews with private museum officials were held on June-July 2017. Research results indicate that private museums have been following the strategies of establishing good communication with educational institutions, attracting local media, using social media, attracting protocol visits, organizing temporary exhibitions with different themes, and being visible in cultural and artistic activities in order to increase visitors. Men are more interested in archeological artifacts and weapons, while women are more interested in ethnographic clothing, knitwear and household items. Elementary school students are more interested in toy varieties, fossils, weapon types and works related to the War of Independence. It has also been revealed that cultural and historical gains are the most important visitor gains, and themed museum is very influential in increasing visitor's interest for private museums.

Keywords: Cultural tourism, Private Museum, Balıkesir.

Journal of Turkish Tourism Research
Vol. 1, Issue.4, 2017
pp.52-65.

DOI: 10.26677/tutad.2017.

Suggested Citation: Gül, M. ve Gül, K. (2017). Evaluation of Private Museums in terms of Cultural Tourism Potential: Balıkesir Example, *Journal of Turkish Tourism Research*, Vol.1, Issue.4, pp.52-65.

GİRİŞ

Turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde kültürel faaliyetlere olan talep her geçen gün artmaktadır. Bunda kültürel mirasın turizm ile gelecek kuşaklara aktarılabilmesi görüşü önemli bir rol oynamaktadır. Bu gelişmelere paralel olarak da kültürel turizmin en önemli unsurlarından biri olan müzelere olan ilgi her geçen gün artmaktadır.

Dünyanın en eski medeniyetlerinin yaşadığı Türkiye'de müze ziyaretçi sayısı İstanbul, İzmir, Antalya, Nevşehir, Konya ve Denizli illeri dışında azdır (Gülcan, 2010: 113; Kervankıran, 2014: 359). Türkiye'de müze turizminin gelişmesi için sadece geçmişe ait ürünleri müzeye koyup korumak yeterli değildir. Koruma, işletme, yenileme, sınıflandırma, güzelleştirme, tanıtma gibi konularda yerel halkı bilinçlendirmek gerekmektedir (Hocaoğlu, 2016: 224). Son yıllarda Türkiye'de müze yönetimi ile ilgili yapılan araştırmalar, müzelerde uygulanan yönetsel ve yasal düzenlemelerle ilgili birçok mevcut sorun kaynağının olduğunu ortaya çıkarmıştır (Özkoç ve Duman, 2008: 159). Diğer taraftan 2015 yılı itibariyle ülkemizdeki tüm müze ve ören yerlerinin ziyaretçi sayısı 28 454 284'dür. Toplam eser sayısı 3 235 539'dur. Özel müzelerin ziyaretçi sayısı ise 9 468 084 ve bu müzelerdeki eser sayısı 391 401'dir (www.kulturvarliklari.gov.tr). Bu durumda özel müze ziyaretçilerinin kamuya ait müze ve ören yerleri ziyaretçilerine oranı %33,27'dir. Eser sayısı bazında ise özel müzelerdeki eser sayısı, kamuya ait müzelerdeki eser sayısının sadece %12'sidir. Bu veriler özel müzelerin daha az sayıda esere sahip olmasına rağmen ziyaretçi çekmede daha başarılı oldukları biçiminde yorumlanabilir. Bu durum aynı zamanda özel müzelerin, ülkemizin kültür turizmi açısından ne kadar önemli olduğuna da işaret etmektedir. 2000 yılında sadece 89 olan özel müze sayısı, 03.07.2017 tarihi itibari ile 231'e ulaşmış bulunmaktadır (www.kulturvarliklari.gov.tr; www.tuik.gov.tr). Ülkemizdeki özel müzelerin yaklaşık %50'si İstanbul, Ankara ve İzmir'de bulunmaktadır. 2015 yılı itibariyle bakanlığa bağlı müze sayısı ise 193'dür. Bu veri de ülkemizdeki özel müzelerin sayısal olarak bakanlığa bağlı müzelerin önüne geçtiğini göstermektedir.

Balıkesir il sınırları içinde faaliyet gösteren özel müze sayısı ise 5'dir. Bu müzelerin 2016 yılı ziyaretçi sayısı toplamı 104 704'dür. 2015 yılında bakanlığa bağlı Balıkesir'deki üç müzenin ziyaretçi sayısı ise 19 982'dir. Bu veriler Balıkesir'de özel müzelerin kamuya ait müzelere kıyasla daha fazla ziyaretçi çektiğini göstermektedir.

Geçmişte birçok önemli medeniyete ev sahipliği yapmış olması ve bu medeniyetlere ait çok sayıda kalıntının varlığı ile Balıkesir ülkemizin kültürel mirasında önemli bir yer teşkil etmekte ve kültür turizmi için önemli bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Sahip olunan kültürel mirasın turizme kazandırılması konusunda yürütülen çalışmaların desteklenmesi, bölgenin kültür turizminden aldığı payın artırılması açısından faydalı olacaktır (GMKA, 2011: 11-12). Bu değerlendirmelerden yola çıkılarak çalışmada, Balıkesir il sınırları içinde yer alan 5 adet özel müzenin yöneticileri ve bu müzelerin bağlı olduğu kamu kurumları ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda ortaya çıkacak olan bilimsel veriler ziyaretçilerin müzelere olan ilgisini, beklentilerini, kazanımlarını ve karşılaştıkları sorunları saptamayı amaçlamaktadır. Böylelikle bunların hangilerinin bölge ve ülkenin kültür turizmine yarar ya da zarar getirdiğini ortaya çıkartmak mümkün olabilecektir. Ayrıca çalışmada Balıkesir'de özel müzelerin ziyaretçi sayısını arttırmak için yapılması gerekenler ve bu konuda kamu ve sivil toplum kuruluşlarına düşen görevler belirlenmeye çalışılacaktır. Çalışmanın özel müzeler ile ilgili yapılacak plan ve politikalara temel oluşturacağı ve bu alanda yapılacak olan diğer akademik çalışmalara referans olacağı düşünülmektedir.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Kültürel turizm, kültürler arasındaki farklılıklardan doğar. İnsanların kendisinininkinden farklı kültürleri görmeye, öğrenmeye karşı olan merakı kültür turizmini ortaya çıkarmıştır (Kervankıran, 2014: 348). Türkiye'de kültürel değerlerimizi belgelemek, korumak amacıyla birçok özel müze kurulmuştur. Bu müzelerin temel yaklaşımı kültür ve kültürün korunmasını sağlamaktır (Aydemir, 2003: 170). Ancak her ne kadar bu müzeler kültürü, geleneksel yaşamı, kırsal hayatı veya köy kültür dokusunu merkeze almayı amaçlasa da, kültürel mirasın korunmasından çok üretilen ve tüketilen somut bir unsur olarak görülmesine engel olamamaktadır. Bu durum özellikle ekonomik kaygıların öne çıktığı durumlarda daha da belirginleşmektedir (Demir, 2013: 157). Ancak bu faaliyetlerin turizmin çeşitlendirilmesi ve sürdürülebilir turizm kapsamında değerlendirilmesi, söz konusu kaygıların aşılmasında etkili bir araç olabilmektedir.

Kösebalaban (1989) yapmış olduğu çalışmasında müzelerde özellikle eğitime dönük sorun kaynaklarının olduğunu ve bu sorunlarında uygulanan yanlış politikalar sonucu oluştuğunu belirtmiştir. Ayrıca ülkemizde müzeler, koleksiyon anlamında çeşitlilik, yeni sergileme ve anlatım yöntemleri, toplumsal paylaşım gibi, çağdaş müzecilik anlayışının gereği olan amaçlarını uygulamaya geçirmede yetersiz kalmaktadır (Özkasım ve Ögel, 2005: 97). Bu doğrultuda araştırmanın bir nolu sorusu "*Sizce müzeniz, ziyaretçilerin taleplerini/beklentilerini ne düzeyde karşılayabilmektedir? Karşılaştıkları sorunlar nelerdir?*" olarak belirlenmiştir.

Aktaş (2006) yapmış olduğu çalışmasında, müzelerin genel anlamda tanımı ve işlevinin yeterince bilinmediğini ve ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun ziyaret öncesinde neyle karşılaşacaklarını bilmediklerini, ziyaret sonrasında ise yine bu nedenle tatmin olmadan müzeden ayrıldıklarını belirtmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın iki nolu sorusu "*Demografik değişkenlere göre ziyaretçiler arasında eserlere yönelik ilgi farklılığı bulunmakta mıdır? Ziyaretçiler, ziyaret sonrası hangi kazanımları elde etmektedirler?*" olarak belirlenmiştir.

Sezgin vd., (2011) göre, müşteri davranışları müze pazarlamasının temelini oluşturmaktadır. Müze müşterileri ile ilgili yanıt aranacak sorulardan birisi de, ziyaretçilerin satın alma kararını nasıl verdikleridir. Bu nedenle araştırmanın 3 nolu sorusu "*Sizce müzenizi ziyarete gelen bireyler, hangi bilgi kaynaklarından yararlanarak gelmektedirler?*" olarak belirlenmiştir. Sezgin vd., (2011) Konya Mevlana Müzesi'nde yapmış oldukları çalışmada yerli ziyaretçilerin bilgi kaynağını temel olarak arkadaş grupları ve akrabaların, yabancı ziyaretçilerin bilgi kaynağını ise turizm danışma ofisleri veya seyahat acentelerinin oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Sezer'in (2010) çalışmasında ise, ziyaretçilerin yarısından fazlasının gitmiş oldukları müzeyi kitap, broşür, katalog ya da ilandan öğrendikleri ortaya çıkmıştır.

Başaran'a (1996: 17) göre müze, bir tek kuruluş olarak değil bütün bölümleriyle birlikte bir "kültür ünitesi" olarak düşünülmelidir. Bu nedenle müzelerin kültür turizmine katkısını arttırabilmek için ilgili kamu ve sivil toplum kuruluşlarına görevler düşmektedir. Buradan yola çıkarak 4 nolu soru "*Sizce müzenizin kültür turizmine katkısını arttırabilmek için kamu ve sivil toplum kuruluşlarına ne gibi görevler düşmektedir?*" olarak belirlenmiştir.

Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde, müzelerin genellikle bir kez ziyaret edildiği, tekrar ziyaret oranının düşük olduğu görülmektedir. Yılmaz'ın (2011) çalışmasında Göreme Açık Hava Müzesi'ni ziyaret edenlerin çok büyük bir kısmı (%83), müzeyi ilk kez ziyaret ettiklerini belirtmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın 5 nolu sorusu "*Sizce müzenizi ziyaret edenlerin tekrar ziyaret etmelerini sağlamak için neler yapılabilir?*" olarak belirlenmiştir.

Literatürde müzeler ile ilgili yapılan diğer araştırmalar ise şu şekilde özetlenebilir. Yücelt (2000) araştırmasında müze ziyaretçilerinin hizmet kalitesi algılamalarını ölçmüştür. Müze personeli ve rehberlerin nezaketi, cana yakınlığı, her an hizmete hazır olması gibi değerler yüksek çıkmıştır. Caldwell (2002) müze ziyaretçileri için müze ziyaretini çekici kılan unsurları araştırmıştır. Çok sayıda ve çeşitte unsur olduğu sonucuna ulaşmıştır. Nowacki'nin (2005) Polonya'daki bir müzede gerçekleştirdiği araştırmada ziyaretçilerin büyük bir çoğunluğunun hizmet kalitesi algılamaları, beklentilerinden düşüktür. Harman ve Akgündüz'ün (2014) Efes Örenyeri ziyaretçilerinin müze deneyimi beklentilerini belirlemeye dönük araştırmasında, ziyaretçilerin müze deneyimi beklentilerinin demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Arslan (2014) ise İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin turizm sektöründeki payını istatistikî veriler ışığında incelemiştir.

Literatürde müzeler ile ilgili araştırmaların büyük bir çoğunluğu ziyaretçilerin değerlendirmelerine yönelik olarak yapılmıştır. Müze yöneticilerinin ziyaretçi beklentilerine yönelik görüşlerini içeren çalışmalar ise sınırlı sayıdadır. Yapılan çalışmanın bu alandaki boşluğu katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca Balıkesir'de önemli bir kültürel değer olan özel müzeler ile ilgili herhangi bir çalışma da bulunmamaktadır. Bu açıdan çalışmanın Balıkesir'in kültür turizmüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Özel müzelerin yöneticileri, yerel yönetim temsilcileri, Balıkesir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yetkilileri, sivil toplum kuruluşları, yerel medya ve diğer paydaşlar ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri yarı-yapılandırılmış bilgi formları kullanılarak görüşme tekniği ile toplanmıştır. Görüşmeler 2017 yılının Haziran ve Temmuz aylarında, katılımcılarla önceden belirlenen gün ve saatlerde bağlı oldukları kurumlarda yüz yüze görüşülerek yürütülmüştür. Görüşme sırasında katılımcının izni alınarak ses kaydı da yapılmıştır. Çalışmanın amacına yönelik olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1) Katılımcılara göre Balıkesir'deki özel müzeler, ziyaretçilerin taleplerini/beklentilerini ne düzeyde karşılayabilmektedir? Karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
- 2) Demografik değişkenlere göre ziyaretçiler arasında eserlere yönelik ilgi farklılığı bulunmakta mıdır? Ziyaretçilerin, ziyaret kazanımları nelerdir?
- 3) Ziyaretçiler, ziyaret öncesi ziyaretlerine ilişkin hangi bilgi kaynaklarından yararlanmaktadırlar?
- 4) Katılımcılara göre özel müzelerin kültür turizmüne katkısını arttırabilmek için kamu ve sivil toplum kuruluşlarına ne gibi görevler düşmektedir?
- 5) Katılımcılara göre özel müzeleri ziyaret edenlerin tekrar ziyaret etmelerini sağlamak için neler yapılabilir?
- 6) Katılımcıların müze ziyaretçilerinin karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik ne tür önerileri vardır?

Araştırmada yukarıda yer alan altı amacı ölçmeye olanak sağlayacak şekilde yapılmış 8 adet açık uçlu soru hazırlanmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir.

Görüşmelerden elde edilen ses kayıtları araştırmayı yürüten iki yazar tarafından ayrı ayrı kontrol edilmiştir. Görüşme soruları tema olarak kabul edilmiştir. Görüşmecilerin sorulara verdikleri yanıtlar her bir temanın altına girebilecek şekilde kategorilere ayrılmıştır. Ayrıca doğrudan alıntı yapılarak bulgular desteklenmiştir. İnanırlılığı sağlamak amacıyla analiz sürecinin aşamaları iki yazar tarafından ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir.

Balıkesir'deki Özel Müzeler

Ayşe Sıdıka Erke Etnografya Müzesi: Balıkesir'in ilçelerinden Edremit merkezinde bulunan müze, ilçe tarihini ve kültürünü yansıtmaktadır. Müzede yörenin yaşam biçimini sergileyen etnografik eserler, otantik kıyafetler, Kurtuluş Savaşı dönemine ait silah, eşya ve resimler sergilenmektedir (www.idesanat.com).

Burhaniye Kuva-yı Milliye Kültür Müzesi: Burhaniye Kuva-yı Milliye Kültür Müzesi genel olarak Arkeolojik ve Etnografik olmak üzere 2 bölümden oluşmaktadır. Alt kat Arkeoloji bölümündeki eserlerin çoğunluğu Dr. Özkan Arıkanürk'ün koleksiyonuna ait eserlerdir. Adramytteion şehri ve ona komşu olan çevredeki antik kentlere ait pek çok arkeolojik malzeme örneği bulunmaktadır. Giriş bölümünde antik çağda ticaret amacıyla kullanılan gemilerin tipik bir örneği olan Trireme tipli yük gemisi de yer almaktadır. İç kısımda yer alan sikkelerde (madeni paralar) Adramytteion'un pek çok para örneği bulunur. Üzerlerinde Zeus başı, Pegasus motifi, Satrap başı, Artemis başı, kartal betimi yapılmıştır. Ayrıca bu bölümde antik çağda kullanılan cımbız, broş, kolye uçları, küpe ve elbiselerini tutturmakta kullandıkları iğneler yer alır. Bugüne kadar yapılan arkeolojik araştırmalarda Burhaniye Adramytteion antik kentinde cam örnekleriyle oldukça sık karşılaşmıştır. Yapılan camlar dönem olarak Roma Devrine ait olup çok çeşitli eserler bulunmuştur. Unguentarium adı verilen gözyaşı ve koku kapları, cam bardaklar ve yüzüklerin örnekleri de bulunmaktadır (www.burhaniye.bel.tr).

Küçükköy Kent Müzesi Arşivi: Balıkesir'in Ayvalık ilçesine bağlı Küçükköy beldesinde bulunan müze özellikle Boşnaklar olmak üzere diğer Balkan göçmenlerinin tarihine ışık tutmaktadır. Müzede 1912'de başlayan ve tarihe Balkan Göçü olarak geçen döneme ait dokümanlar ve vatandaşların beraberinde getirdikleri eşyalar sergilenmektedir. Müzenin kuruluş amacı gelecek nesillerin tarih bilincini geliştirmektir. Küçükköy Belediyesi öncülüğünde oluşturulan müzede tarihi objelerin yöre halkı tarafından gönüllü olarak yetkililere teslim edilmesi ise sürmektedir.

Ayvalık Rahmi M. Koç Müzesi: Rum Ortodoks cemaati tarafından 1873 yılında 'Taksiyarhis'e, yani Koruyucu Baş Melekler Cebrail ve Mikhail'e atfen inşa edilen kilise, restorasyon çalışmalarının ardından 2014 yılında müze olarak hizmet vermeye başlamıştır. Müzenin misyonu, kar amacı gütmeyen tüm ülkelere ve geçmişten günümüze tüm dönemlere ait, endüstri ve mühendislikle ilgili objelerin ve belgelerinin toplanması, ev sahipliği yapılması, araştırılması, korunması ve sergilenmesidir. Müze koleksiyonu teknede oyuncaklardan buharlı modellere, bebek arabalarından zaman ölçüm aletlerine kadar çok geniş bir yelpazede eser barındırmaktadır. Müzede ayrıca bir kafe ve müzenin misyonunu yansıtan özel tasarlanmış hediyelik eşyaların satıldığı bir mağazada bulunmaktadır.

Ayışığı Manastır (Aya Dimitri ta Selina) Müzesi: Alibey (Cunda) Adasının kuzey yönündeki Pateriça yarımadasının en uç noktasında yer alan Ayışığı Manastırı, dik bir tepenin (299 rakım) denizle birleştiği noktada yer almaktadır. Müze 1700'lerin başında Athos'dan gelen Aynoroz keşişleri tarafından kurulmuştur. 1922'de rahip ve keşişlerin manastırdan ayrılmasından sonra

manastır bir ara çiftlik olarak kullanılmış, daha sonraları ise kaderine terk edilmiştir. Depremlere ve zamana yenik düşen yapı, 2009-2011 yılları arasında restore edilerek yeniden kullanıma açılmıştır. Ruhsat sahipleri yapıyı özel mülkiyet amaçlı kullanım yanında özel müze olarak da turizme kazandırmış bulunmaktadır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmada ilk olarak araştırma kapsamına alınan 5 özel müze ile ilgili istatistiki veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla önce özel müzelerin bağlı olduğu Balıkesir Kuva-yı Milliye Müze Müdürlüğü yetkilileri ile görüşülmüştür. Müze yetkilileri bu özel müzelerle ilgili sadece yıllık ziyaretçi istatistiklerine sahip olduklarını, ziyaretçilerle ilgili daha ayrıntılı verilerin ise bizzat özel müze yetkililerine başvurularak varsa temin edilebileceğini belirtmişlerdir. Çalışmada hem özel müze yetkililerinden hem de bağlı buldukları müze müdürlüğü yetkililerinden elde edilen istatistiki veriler aşağıdadır.

Müze A müdürü yüz yüze görüşmede müzelerinde finansal kaynak sorunu yaşadıklarını, bu durumun başta eser temini olmak üzere bina içinde ışıklandırma gibi yeniliklerin yapılmasını zorlaştırdığını belirtmektedir. Bunda belediyenin kültürel etkinliklere ayrılan kaynakları azaltıp, sosyal işlere daha fazla kaynak ayırmasının da etkili olduğunu vurgulanmıştır. Ayrıca müzede alan yetersizliği, binanın küçük olması, konferans salonu olmaması, küçük gruplar için bilgilendirme odası ve çocuklar için etkinlik odası eksikliği en ciddi fiziksel sorun olarak görülmektedir. Müzede eylül, ekim, nisan ve haziran aylarında okul gezileri yoğunluk kazanmaktadır. Tur gezileri ise Nisan, Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında artmaktadır.

Tablo 1. Özel Müzeler İle İlgili Veriler

Müze Kodu	Müze A	Müze B	Müze C	Müze D	Müze E
Açılış Tarihi	2008	2015	2010	2014	2011
Personel	4	6	2	11	10
Görüşme Yapılan	Müze Müdürü	Müze Sorumlusu	Müze Görevlisi	Müze Müdürü	Müze Sorumlusu
Cinsiyeti	Kadın	Erkek	Erkek	Kadın	Kadın
Görev Süresi	10	1	4,5	3	-
Koleksiyon Türü	Etnografya ve arkeolojik eserler ile geçici koleksiyoner sergileri	Etnografya ve arkeolojik eserler ile geçici koleksiyoner sergileri	Etnografya eserleri ile Balkan Göçmenlerinin yaşamını ve kültürünü yansıtan diğer eserler	Endüstri ve mühendislikle ilgili eserler	İkonalar ve manastır hayatı ile ilgili diğer yaşam malzemeleri
Eser Sayısı	782	122	197	228	25

Müze ziyaretçilerinin büyük çoğunluğunu ilkökul öğrencileri oluşturmaktadır. Lise öğrencilerinin müzeye olan ilgisi ise çok düşük düzeyde değerlendirilmektedir. Okullar ile yazılı iletişim kurulmasının okullardan gelen ziyaretçi sayısının artmasında oldukça etkili olduğu vurgulanmıştır. Kadın ziyaretçiler daha çok etnografik eserlere daha fazla ilgi gösterirken, erkek ve köylü ziyaretçilerin ise arkeolojik eserlere ve silahlara ilgi gösterdiği ifade edilmiştir. İlkokul ve ortaokul öğrencilerinin ilgi gösterdiği gözde eserlerin de kaplumbağa, tekne ve bıçaklar olduğu belirtilmiştir.

Müze müdürü müze ziyaretçilerinin artmasında milletvekillerinin, protokolün, yerel yönetimlerin, bürokrasinin ve yerel basının müzeye olan ilgisinin son derece etkili olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca müze müdürü eserlerin yenilenmesinin, yeni sergilerin, protokol gezilerinin müzeye olan ilgiyi arttıracığını belirtmektedir. Müzeye eser bağışlayan şahısların eserlerinin sergilenmesi konusunda son derece duyarlı oldukları, çoğunlukla da bu bağışçıların eş-dosta haber vererek ziyaretçi çekmede son derece etkili olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca ziyaretçilerin müzede bir kafeterya olması yönünde yoğun taleplerinin de olduğu beyan edilmiştir. Müze girişinin ücretsiz olması ise ziyaretçi çekmede bir üstünlük olarak görülmektedir.

Tablo 2. Özel Müzeler İle İlgili Ziyaretçi Sayısı ve Gelir İstatistikleri

Müze İstatistikleri		Yerli		Yabancı		Toplam			Ziyaretçi Geliri (TL)		
		Ücretli	Ücretsiz	Ücretli	Ücretsiz	Ücretli	Ücretsiz	Top.	Yerli	Yab.	Top.
Müze A	2016	-	-	-	-	-	5 898	5 898	-	-	-
	2015	-	-	-	-	-	7 250	7 250*	-	-	-
	2014	-	-	-	-	-	7 250	7 250*	-	-	-
Müze B	2016	1 077	275	-	35	1 077	310	1 387	1 712	-	1 712
	2015	1 070	150	30	-	1 100	150	1 250	1 640	60	1 700
	2014	1 450	407	123	-	1 573	407	1 980	2 990	246	3 236
Müze C	2016	-	3 780	-	-	-	3 780	3 780	-	-	-
	2015	-	2 146	-	-	-	2 146	2 146	-	-	-
Müze D	2016	74 509	12 416	6 359	-	80 868	12 416	93 284	-	-	385 263
Müze E	2016	257	98	-	-	-	-	355	2 300	-	2 300

* Tahmini veriler.

Müze müdürünün en fazla serzenişte bulunduğu konulardan biri de işadamlarının ve STK'ların müzeye olan ilgisizliğidir. Görüşmede bu konuda karşılaştıkları sorunları şu şekilde özetlemektedir:

Biz temalı yerel bir müzeyiz. Müzemizin daha iyi tanınabilmesi ve daha fazla ziyaretçi çekebilmesi için STK'rı ve özel teşebbüsü önemsiyoruz. Ancak bölgemizdeki gerek STK'lardan ve gerekse özel teşebbüsten hiçbir destek alamıyoruz. İş adamlarından iş amaçlı yoremize gelen iş ortaklarını müzemize getirmelerini talep ediyoruz. Maalesef bu teklifimizle

İlgilenen işadamları bulmakta zorluk çekiyoruz. STK'larda ise durum daha da vahim. Derneğin adı kültür ve dayanışma derneği. Diyoruz ki en azından bir kez olsun yönetim olarak ve mümkünse üyeleriniz ile birlikte müzemize ziyaret edin. Bu teklifimizle ilgilenen STK sayısı parmakla gösterilecek kadar az. Maalesef bölgemizdeki STK'lar amaç dışı çalışmakta.

Dillendirilen bu değerlendirme, ülkemizdeki müzeciliğin içler acısı durumunu kısaca özetlemektedir. Bu değerlendirme aynı zamanda müzelerde ziyaretçi sayısının artırılabilmesi için sadece eğitim kurumlarının, yerel yönetimlerin, bürokrasinin ve medyanın değil, STK'ların ve iş dünyasının da ilgisi ve desteğinin önemli olduğunu işaret etmektedir.

Müze B sorumlusu ise müze ziyaretçilerinin sergilenen eserlerle ilgili bilgilendirilme talepleri ile karşılaştıklarını ve bu konuda görevlilerin ziyaretçileri bizzat eşlik ederek gerekli desteği vermeye çalıştıklarını beyan etmiştir. Müzeye yerel halktan çok dışarıdan gelenlerin ziyaret ettiğini, eser zenginliğinin, geçici sergilerin ve sergi temasındaki farklılığın ziyaretçi sayısını ve ilgisini arttırdığını belirtmektedir. Müze sorumlusu kadın ziyaretçilerin müzede daha çok örme eserlere ve eski gelinliklere, erkeklerin arkeolojik eserlere, Kuvva-yı Milliye odasına, silah ve kılıçlara, okul öğrencilerinin ise Kuvva-yı Milliye odası ile eserlerine daha fazla ilgi gösterdiğini belirtmiştir. Müzede Osmanlı mühürü ve sancak en dikkat çeken eserler arasındadır. Müzede grup ziyaretlerinde kalabalık grupların küçük gruplara bölüldüğü ve rehberlik hizmetinin müze görevlileri tarafından verildiği ifade edilmektedir. Müze sorumlusu ayrıca müzeye olan ilginin artırılmasında sosyal medyanın önemine de dikkat çekmektedir. Web sayfasında, facebook ve twitterda geçici veya kayıtlı eserlerle ilgili fotoğraf ve bilgilerin belli zaman aralıklarında paylaşılmasının ilgiyi canlandırdığı vurgulanmaktadır. Müzede ziyaretçi ilgisini çekmek için başvurulan yollardan biri de farklı alanlardan farklı farklı sanatçılarla anlaşarak geçici sergilerin düzenlenmesidir.

Müzeye yönelik ziyaretlerin artması için yerel belediyenin STK'ları ve dışarıdan gelenleri müzeye ziyarete getirdiği, ancak müzenin daha iyi tanıtılabilmesi için büyükşehir belediyesinin desteğinin gerekli olduğu ileri sürülmektedir. Müze sorumlusu diğer müzelerde de olduğu gibi finansal kaynak sorunu yaşadıklarını, özel misafirleri ağırlama olanaklarının yetersiz olduğunu, görünüm ve çevre düzenlemesi konusunda sorun yaşadıklarını belirtmektedir. Müze sorumlusu kendi müzelerinin özgün koşullarına yönelik şu değerlendirmeyi de yapmaktadır:

Yöremizde özellikle iç turizm çok gelişmiş olmasına rağmen turları çekmekte güçlük çekiyoruz. Yaz aylarında yöremizde çok sayıda kültürel ve sanatsal etkinlikler düzenlenmekte. Ziyaretçi sayısını arttırmak için bu etkinliklere katılıyoruz. Ancak yine de istediğimiz sayılara ulaşamıyoruz. Bu sezon otellere broşür dağıtarak yeni bir tanıtım sürecini başlatacağız. Doğrusu bu yöntemin ne kadar etkili olacağını bizde bilmiyoruz.

Bu değerlendirmeler özel müzelerin ziyaretçi sayısını ve ilgisini arttırmak için sürekli yeni arayışlar içinde olduklarını ortaya koymaktadır. Bu arayışlar aynı zamanda sınanmış ve başarılı olmuş yolların tespit edilmesinin gerekliliğini de işaret etmektedir.

Müze C görevlisi ise eserlerin bağış yoluyla temin edildiğini, eserlerin yerel halk tarafından kullanılan eşyalardan oluştuğunu, ancak 100 yıldan daha aşağı eşyaların kabul edilmediğini beyan etmiştir. Eserlerin ağırlıklı olarak Boşnak kültürü olmak üzere Balkan göçmenlerinin kültürünü ve yaşam tarzını yansıttığı belirtilmektedir. İki yıldır mayıs ayının 7'sinde düzenlenmekte olan "Teferiç

Boşnak Şenlikleri” etkinliğine katılımın sevindirici olduğu, yurtdışından ve çeşitli illerden çok yoğun bir taleple karşılaştıkları da beyan edilmiştir.

Müze kadın ziyaretçilerin daha fazla ilgi gösterdiği, erkekler ile çocukların daha çok eski daktilo, yaşam aletleri ile silahlara ilgi duyarken, kadınların giysilere ilgi duyduğu vurgulanmaktadır. Köydeki evlerin ağırlıklı olarak eski Rum evlerinden oluşması, eserlerin göçmenlerin eski yaşam tarzını ve kullandıkları eşyaları yansıtmalarının ilgiyi sürekli canlı tuttuğu ileri sürülmektedir. Adalardan yoğun Rum ziyaretçi aldıkları, sadece müzenin değil köydeki orijinal evlerin, bu evlerdeki yağ ve şarap depolamak için kullanılan küplerin, sarnıçların ve özgünlüğün korunmuş olmasının ilgiyi arttırdığı belirtilmektedir.

Müze görevlisi müze ziyaretçilerinin oldukça kültürlü ve tarih bilincinin yüksek olduğunu, bu nedenle de her gelenin müzeyi tanıdıklarına tavsiye ettiği için tanıtımda sorun yaşamadıklarını ileri sürmektedir. Ağızdan ağıza anlatım yolu ile ecdat ile ilgili günümüze kadar aktarılan hikâyelerin ilgiyi canlı tutmada son derece etkili olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca ziyaretçilerin göçmenlerin eski dönemlerdeki yaşam biçimlerini yansıtan daha fazla eser görme talebinde buldukları da ifade edilmektedir. Müze görevlisi görüşmede ziyaretçi kazanımlarını da şu şekilde açıklamaktadır:

Müzemize ziyaret edenlerin tarih bilinci yeniden canlanıyor. Yerli ziyaretçiler özellikle 1909-1012 yılları arasında yöreye göç etmek zorunda kalan Balkan göçmenlerinin kültürü hakkında bilinçleniyor. Rumlarda eski evler, bu evlerdeki yaşam tarzı ve kullanılan eşyalar hakkında bilgi ediniyor. Yöremiz etnik turizm açısından oldukça zengin. Altınova’da Bulgar göçmenleri, Cunda’da Giritli göçmenler, Ayvalık’ta Selanik ve Kavala göçmenleri ve Küçükköy’de Bosna-Hersek ve Karadağ göçmenleri... Bu kültürel zenginlik göçmen kültürüne olan ilgiyi arttırdığı gibi müzemize olan ilgiyi de sürekli canlı tutuyor.

Müze görevlisinin bu açıklamaları ülkemizdeki temalı müzeciliğin üstünlüklerine ve kazanımlarına vurgu yapmaktadır. Diğer bir deyişle özellikle özel müze işletmecilerinin temalı müzeciliğe yönelmesi durumunda, ülkemizdeki çoğu müzenin yüzleşmek zorunda kaldığı ziyaretçi eksikliği ve finansal sorunlar başta olmak üzere var olan diğer sorunlarının çözümünde anahtar bir rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Endüstri ve mühendislikle ilgili eserlerin sergilendiği D müzesi müdürü, müzelerinde şahsa ait eserlerin önceden belirlenmiş konu başlıkları altında sergilendiğini, koleksiyonerlerin vizyonunu ve sanat zevkini yansıtan bu eserlerin ziyaretçilere farklı bir bakış açısı kazandırdığını ileri sürmüştür. Müzenin bilinirliği resmi internet sitesi, sosyal medyada fotoğraf ve video paylaşımları, ücretsiz broşür dağıtımı ve memnuniyete dayalı ziyaretçi tavsiyeleri sağlanmaktadır. Kamu ve STK’lar ile ortaklaşa yürütülen sosyal sorumluluk projelerinin ve kültürel faaliyetlerin, özel müzelerin işlerliği ve tanınırlığını, özel koleksiyonerlerin bağış ve sürekli sergi isteklerini de arttırdı beyan edilmiştir. Müzede monografik sergilerin yanı sıra koleksiyona eklenen eşsiz eserlerin artmasının da özel müzelerin cazibesini arttıracığı vurgulanmıştır. Ayrıca öğrenciler için müzelere ulaşımın yerel yönetimlerce ücretsiz hale getirilmesinin ve tur grupları için özel otoparklar yapılmasının müzelere erişimi kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Müze E sorumlusu ziyaretçilerin müzede manastır hayatı ve keşişlerin o dönemlerdeki yaşam tarzı hakkında bilgi edinebildiklerini beyan etmiştir. Müzede eser sayısının çok sınırlı olması ve özel araçlar dışında kara ulaşımının mümkün olmaması en önemli sorundur. Yerel halk ile yapılan

görüşmelerde bölgenin sit alanı olmasından dolayı asfalt yol yapılamadığı, yapılmasının da arzulanmadığı ve var olan patika yolun özgünlüğünün korunması yönünde ileri sürülen mazeretin göstermelik olduğu vurgulanmıştır. Müze sadece Salı ve Çarşamba günleri açıktır. Müzeye ulaşım denizden özel yat ve tekneler ile de yapılabilir. Müzenin Balıkesir’de kültür turizmine daha fazla katkı sağlayabilmesi için eser sayısının arttırılmasına ve ulaşım olanaklarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Son yıllarda ülkemizde kültür turizminin gelişmesinde özel müzelerin katkısı sürekli artmaktadır. Nitekim Balıkesir’de ilk özel müze 2008 yılında açılmış olmasına rağmen çalışmada, son 10 yılda Balıkesir’deki özel müze sayısının ve bu müzelerdeki ziyaretçi sayısının kamuya ait müzelerin önüne geçtiği tespit edilmiştir. Bu müzelerin kısa geçmişi beraberinde fiziksel alt yapı, eser sayısı eksikliği, kurumsallaşma, ziyaretçi sayısı eksikliği, ziyaretçi beklentilerini karşılayabilme, tanınırlık ve tanınırlıkta kullanılan stratejiler gibi pek çok sorunu ortaya çıkarmaktadır.

Balıkesir’deki özel müzelerin en önemli ziyaretçi kitlesini ilkökul ve ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Bu olguyu tespit eden özel müze yetkilileri, ziyaretçi sayısını arttırmak için okul yöneticileri ve öğretmenlerle sürekli iyi iletişim kurma stratejisi izlemektedirler. Bu ziyaretçi kitlesi daha çok oyuncaklara, fosillere, silah çeşitlerine ve Kurtuluş Savaşı ile ilgili eserlere ilgi duymaktadırlar. Araştırmada ortaya çıkan en önemli bulgulardan biri de lise öğrencilerinin müzelere neredeyse hiç ilgi duymamalarıdır. Bu durum son derece kaygı verici ve derinliğine araştırılması gereken bir sorundur. Araştırmada cinsiyet farklılığına dayalı olarak kadın ziyaretçilerin daha çok eski dönemlere ait etnografik giysilere, örme eserlere ve ev eşyalarına ilgi duyduğu tespit edilmiştir. Erkek ziyaretçiler ise arkeolojik eserlere ve silahlara ilgi duymaktadırlar.

İlkokul ve ortaokul öğrencilerinden sonra Balıkesir’deki özel müzelerin en önemli ikinci ziyaretçi kitlesini yerel halktan çok dışarıdan gelenler oluşturmaktadır. Bu nedenle özel müzelerde bilinirliğin ve tanınmanın önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu noktada bazı müze yetkilileri günümüzde müzeye olan ilginin arttırılmasında sosyal medyanın önemine dikkat çekmektedir. Web sayfasında, facebook ve twitterda geçici veya kayıtlı eserlerle ilgili fotoğraf ve bilgilerin belli zaman aralıklarında paylaşılmasının müzelere olan ilgiyi canlı tutacağı vurgulanmaktadır.

Ziyaretçi sayısının arttırılmasında milletvekillerinin, protokolün, yerel yönetimlerin, bürokrasinin ve yerel basının müzelere olan ilgisi anahtar rol oynamaktadır. Bu konuda STK’ların ve iş dünyasının katkısı ise son derece yetersiz görülmektedir. İş dünyasının ticari amaçlı beklentileri ile STK’ların amaç dışı çalışması bunda etkili olduğu düşünülmektedir.

Balıkesir’deki özel müzeler ziyaretçi sayısını arttırmak için çok değişik stratejiler uygulamaktadırlar. Bu stratejilerin en önemlilerinden biri farklı alanlardan, farklı temalı, farklı eser sahiplerine ait geçici sergilerin düzenlenmesidir. Özel müzeler eser sayısı azlığından kaynaklanan yorgunluğu bu yaklaşımla aşmaya çalışmaktadırlar. Bu strateji en önemli müzecilik sorunlarından biri olan tekrar ziyaret oranı düşüklüğü sorununun (Yılmaz, 2011) çözümünde etkili bir yol olarak değerlendirilmektedir. Stratejilerden bir diğeri de, daha çok sayıda bağışçıdan eser temin etme ve bu yolla bağışçıların eş-dosta haber vererek ziyaretçi çekmedeki sinerjisinden faydalanmaktır. Bu noktada bağışçıların eserlerini görünür kılma yönündeki duyarlılıkları, tanınma ve kamuoyu oluşturmada bir araç olarak kullanılmaktadır. Müzelerden birinde de daha iyi tanınabilmek için

yörede düzenlenen tüm kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma ve otellere broşür dağıtma stratejisi izlemektedir. Bu bulgular Balıkesir'deki özel müzelerin ziyaretçi sayısını ve ilgisini arttırabilmek için sürekli yeni arayışlar içinde olduklarını ortaya koymaktadır. Bu arayışlar aynı zamanda sinanmış ve başarılı olmuş yolların tespit edilmesinin gerekliliğini de işaret etmektedir.

Özel müzelerde ücretsiz girişlerde ziyaretçi çekmede bir üstünlük olarak görülmektedir. Ziyaretçi beklentilerini karşılamada, ziyaretçilerin bilgilendirilmesi, rehberlik hizmeti verilmesi ve nazik karşılama en önemli etkenler olarak görülmektedir. Kalabalık gruplar müzelerin işlevini yerine getirmede ve ziyaretçi tatminini sağlamada ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Sorunu çözmeye kalabalık grupları küçük gruplara bölme ve ziyaret süresini zamana yayma yöntemleri uygulanmaktadır.

Araştırmada özel müzecilikte ziyaretçi sayısını arttırmada ve özel müzeciliğe ait yapısal sorunların çözümünde temalı müzeciliğin bir çıkış yolu olabileceği kanaatine varılmıştır. Nitekim araştırmada sadece Balkan göçmen kültürü temalı faaliyet gösteren bir müzenin, yılın 12 ayına yayılan farklı ülkelerden ve kentlerden kolaylıkla ziyaretçi çekilebildiği tespit edilmiştir. Ziyaretçiler arasında ağızdan ağıza tanıtımın yaygın olduğu ve başkalarına tavsiye edilme oranının yüksek olduğu bu müzelerde tanıtım faaliyetleri kolaylaşmaktadır. Müzelerde yapıların sergilenen eserlerin tarihini yansıtmaya da oldukça önemlidir. Nitekim temalı müzecilikte eserlerin tarihi ile ilgili binalarda fiziksel atmosferin yaratılması ve bu atmosferi destekleyecek kalıntıların varlığı ziyaretçi ilgisini çekmede oldukça etkili olmaktadır. Bu durum temalı müzecilik faaliyetleri yürüten Küçükköy Kent Müzesi'nde kolaylıkla gözlemlenebilmiştir. Yerleşim alanındaki orijinal yollar, tarihi evler, bu evlerdeki orijinal yağ ve şarap küpleri, sarnıçlar ve o dönemin yaşam tarzını yansıtan diğer kalıntılar, müzenin temel işlevlerine sinerjik etki sağlamaktadır. Aynı müzenin yetkilisi sergilenen eserlerin ziyaretçilerin tarih bilincini canlı tutmada son derece etkili bir rol oynadığını ileri sürmektedir. Bu durumunda en önemli ziyaretçi kazanımı olduğu vurgulanmaktadır.

Müzelerde ziyaretçi kazanımlarını arttırmada tarih bilincini yeniden canlandırmak oldukça önemlidir. Diğer bir deyişle bir müzenin başarısı ziyaretçilerin zihninde yarattığı bilinç düzeyine ve hatırlatma gücüne bağlıdır. Bu noktadan hareketle müzelerin sergilenen eserlerle ilgili hikâyeler ve efsaneler ile ilgili kamuoyunu bilinçlendirmeleri ve bu bilgileri kamuoyuna yaymaları önerilmektedir. Ülkemizdeki çoğu müze başta finansal sorunlar ve ziyaretçi azlığı çok sayıda sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmaktadırlar.

Yukarıdaki değerlendirmeler ve araştırma sonuçları doğrultusunda, yapısal sorunlar yaşayan özel müzelerin temalı müzeciliğe yönelmesi önerilmektedir. Ayrıca özel müzelerin eser yorgunluğu ve ziyaretçi sayısı eksikliği sorununu aşabilmeleri için farklı ziyaretçi çekme stratejilerini bir bütünlük içinde uygulamaları önerilmektedir. Özel müzelerin görünür olabilmeleri için sosyal medyayı etkin kullanmaları önerilmektedir. Müzelerin yaşadığı en önemli sorunlardan biri de liseli ve üniversiteli gençlerin müzelere olan ilgisizliğidir. Bu sorunun aşılmasında müzelerin liseler ve üniversiteler ile ortak projeler geliştirmeleri önerilmektedir. Özel müzelere tanıtım etkinliğini arttırabilmek için yerel yönetimlerle, iş dünyası, STK'lar ve basınla sıkı işbirliği yapmaları önerilmektedir.

Çalışmada sadece Balıkesir'deki özel müzelerin incelenmesi en önemli sınırlılığı oluşturmaktadır. İkinci sınırlılık ise araştırma kapsamına alınan 5 özel müzeden ikisi hakkında tüm çabalara rağmen veri elde edilememesidir. İleride benzer çalışmaların kamuya ait müzeler ile diğer kentlerdeki müzelere yönelik yürütülmesi ve bu araştırmalarda elde edilecek sonuçların araştırma sonuçları ile kıyaslanması alan yazına daha fazla katkı sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Z. (2006). *Etnoğrafya Müzesi'nin Ziyaretçi Gözüyle Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, A. (2014). İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin Turizmdeki Yeri Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29): 23-29.
- Aydemir, P. (2003). Türkiye'de Etnoğrafya Müzeleri. *Türkiye'de Halkbilim Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri*. Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları 1, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Başaran, C. (1996). Çağdaş Müzeciliğimiz. *Akademik Araştırmalar*, 1: 16-18.
- Burhaniye Belediyesi. Hizmetler, Burhaniye Kuva-yi Milliye Kültür Müzesi, <http://www.burhaniye.bel.tr/hizmetler/muze.html> 05.07.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Caldwell N. (2002). Rethinking the Measurement of Service Quality in Museums and Galleries. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 7(2): 61-171.
- Demir, Z. S. (2013). Türkiye'de Açık Hava Müzeleri Açıldı "Açılıyor": Açık Hava Müzelerine Yeni Bir Bakış. *Milli Folklor*, 25(99): 145-158.
- Gülcan, B. (2010). Türkiye'de Kültür Turizminin Ürün Yapısı ve Somut Kültür Varlıklarına Dayalı Ürün Farklılaştırma İhtiyacı. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(1): 99-120.
- Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA). (2011). Balıkesir'de Turizmin Bugünü ve Geleceği: Balıkesir Turizm Çalıştayı Raporu. 19 Nisan 2011, Balıkesir, (Son güncelleme: Ağustos 2012).
- Harman, S. ve Akgündüz, Y. (2014). Efes Örenyeri Ziyaretçilerinin Müze Deneyimi Beklentilerini Belirlemeye Dönük Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2): 113-133.
- Hocaoğlu, D. (2016). Beypazarı'nın Kültürel Mirasa Dayalı Kentsel Markalaşmasında Tasarımın Rolü. *Milli Folklor*, 28(109): 217-232.
- İde Sanat. (2017). Müze Rehberi. Balıkesir-Edremit Ayşe Sıdika Erke Etnoğrafya Müzesi, <http://www.idesanat.com/68-muze-Balikesir--Edremit-Ayşe-Sidika-Erke-Etnografya-Muzesi.html> 05.07.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Kervankıran, İ. (2014). Dünyada Değişen Müze Algısı Ekseninde Türkiye'deki Müze Turizmine Bakış. *Turkish Studies*, 9 (11): 345-369.
- Kösebalaban, N. (1989). *Eğitsel Fonksiyonları Açısından Müze Organizasyonu ve Yönetimi Türkiye'de Müzecilik Sorunları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Nowacki, M. M. (2005). Evaluating A Museum as A Tourist Product Using The SERVQUAL Method, *Museum Management and Curatorship*, 20: 235-250.
- Özkasım, H. ve Ögel, S. (2005). Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi. *İTÜ Dergisi/B Sosyal Bilimler*, 2(1): 96-102.

Özkoç, A. G. ve Duman, T. (2008). Müzelerde Sergilenen Eserlerin Elde Edilmesi Ve Korunmasına Yönelik Müze Yöneticilerinin Görüşleri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19(2): 157-168.

Sezer, M. S. (2010). *Türkiye Turizm Sektöründe Müze Turizminin Payının Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sezgin, M., Haşiloğlu, B. ve İnal, E. (2011). Müze Pazarlamasında Müşteri İlişkileri ve Deneyimleri Üzerine Bir Araştırma. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13): 201-220.

T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. Müze İstatistikleri, 2016 Özel Müze ve Koleksiyoncu İstatistikleri, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43336/muze-istatistikleri.html> 05.07.2017 tarihinde erişilmiştir.

T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. Müzecilik Faaliyetleri, Özel Müzeler, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43980/ozel-muzeler.html> 10.07.2017 tarihinde erişilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2016). Haber Bülteni. Kültürel Miras 2015, Sayı:21550, 28 Eylül 2016, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21550> 10.07.2017 tarihinde erişilmiştir.

Yılmaz, İ. (2011). Müze Ziyaretçilerinin Hizmet Kalitesi Algulamaları: Göreme Açık Hava Müzesi örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 22(2): 183-193.

Yücelt, U. (2000). Marketing Museums: An Empirical Investigation Among Museum Visitors, *Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing*, 8(3): 3-13.